

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויקהל (שקלים) תשפ"ד¹

(בתוספת ובהרחבת הדברים על פי שיחות משנים שעברו)

לא תבערו אש ביום השבת - גדולתה וערכה של השבת

השביעי לא רק מן המלאכות אשר עשה כבר, אלא גם מאותה מלאכה שהוא עתיד לעשותה ועוד לא עשה. "וַיִּכְרֹף אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלָאכָתוֹ", גם מהמלאכה שברא לעשות ועוד לא עשה.

עוד טעם, למה נשתנתה הבערה משאר המלאכות

עוד טעם אחר אמרו, למה מלאכת הבערה חמורה פחות: הרי כל המלאכות הן מלאכת מחשבת, מלאכות של בריאה ויצירה, שה' ברא עמן את העולם. "ה' בְּחִכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה" (משלי ג, יט). אבל האש - עיקרה לכילוי. היא שורפת ומבערת את החומר. לכן, היא חמורה פחות משאר המלאכות, ולכן דוקא מלאכה זו, שאינה מלאכת יצירה כל כך - ללאו יצאת. זה טעם שני שאמרו, למה מלאכת הבערה ללאו יצאת, ואין חייבים עליה כעל שאר המלאכות.

זו באמת שאלה למעשה, מי שמבעיר אש בשבת ח"ו, על מה הוא חייב, על כילוי החומר או על יצירת האש. נחלקו בזה האחרונים - שו"ע הגר"ז וה"אבני נזר". בשו"ע הגר"ז (סי' תצ"ה בקונטרס אחרון סק"ב) כתב, שעיקר חיוב מבעיר הוא משום יצירת האש, (או הגדלתה כשהיא קיימת כבר). אך ב"אבני נזר" (אור"ח סי' רל"ה) דן בדברי הגר"ז, ומסקנתו שהחיוב הוא משום כילוי החומר, ולא משום הבערת האש⁵. [וכן משמע לכאורה לשון "הבערה", שמשמעה יותר שחייב על ביעור החומר].

הנפקא מינא תהיה בכל מיני אש שאין בהם כילוי חומר. למשל, המדליק נורת חשמל - יש שם יצירת אש, אבל אין שם כילוי חומר. וכן המבעיר גז, יש אומרים שלא חייבים על כך מן התורה. אמנם בתוך הבלון, הגז נמצא במצב צבירה נוזלי, אבל כשהוא מתלקח באש הוא במצב צבירה של גז, ומצב צבירה כזה לא נקרא "חומר" בדיני התורה, ואם כך אולי אין חייבים על הבערה כזו. אינני פוסק כאן הלכות, אני רק מעורר את השאלות.

ביאורים נוספים ללאו ד"לא תבערו אש" וכו'

אבל יש עוד פירושים, למה אמרה תורה "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת", ולא הסתפקה במה שנאמר בפסוק שלפניו, "וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה", כל העשה בו מלאכה יומת". רבי נתן אומר, ש"הבערה לחלק יצאת" (סנה' לה, ב). "שלא תאמר, עשאן לכל המלאכות בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת. לכך יצאת זו, להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך: מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, שהרי הזהיר עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה - חייבין עליה בפני עצמה" (רש"י שם)⁶.

גם לפי רבי נתן שאומר הבערה לחלק יצאת, צריך לכאורה לומר את שני הטעמים שהזכרנו, למה דווקא הבערה לחלק יצאת, ולא מלאכה אחרת. רצה הכתוב להשמיע בזה, שאם

למה נשתנתה מלאכת הבערה משאר המלאכות?

התורה אומרת: "ששית ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה", כל העשה בו מלאכה יומת" (שמות לה, ב).

מיד אחר כך אומרת התורה: "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שם, ג).

שואלים חז"ל: הרי בפסוק הראשון נאמר כבר "וביום השביעי יהיה לכם קדש... כל העשה בו מלאכה יומת", ובכלל זה הבערת אש, שגם היא מלאכה. מדוע א"כ צריכה התורה לצוות שוב, "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת"? הרי איסור זה כלול כבר בפסוק הקודם!

חז"ל ענו על שאלה זו בכמה דרכים² (שבת כ, א; שם ע, א; סנה' לה, ב), ואחד התירוצים שאמרו הוא - "הבערה ללאו יצאת" (שבת ע, א). כלומר, התורה פרטת במיוחד את מלאכת הבערה, כדי ללמדנו שהבערה אינה בכלל "כל העשה בו מלאכה יומת", אלא אסורה בלאו בלבד, ואין חייבים עליה מיתה. רוב הפוסקים לא פסקו כך, אבל זוהי דעת רבי יוסי, כפי שמובא בגמרא³ (שם). מה הסברא בזה? למה חילקה התורה בין מלאכת הבערה לשאר המלאכות?

שמעתי ממורי ורבי הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל לבאר כך: הרי השביתה שלנו בשבת היא מעין שביתתו של הקב"ה במעשה בראשית. מאחר ו"ששית ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שמות כ, י), לכן ציוה ה' שגם אנו נשבות ביום זה מאותן מלאכות שהוא שבת מהן ביום זה. אבל היתה מלאכה אחת שה' לא שבת ממנה באותה שבת. למה לא שבת? מפני שגם בימים שלפניה הוא לא השתמש בה. באיזו מלאכה מדובר? - במלאכת הבערה! חז"ל הרי אמרו, שהאש עלתה במחשבה לפרות בערב שבת, אבל למעשה נבראה רק במוצאי שבת (פסחים נד, א), [ולכן במוצאי שבת אנו מברכים "בורא מאורי האש", על בריאת האש במוצאי השבת הראשונה שהיתה בעולם]. ממילא, כיון שהשביתה ממלאכת הבערה היתה שונה מהשביתה משאר המלאכות, שכן האש לא נבראה בשלמותה בששת ימי המעשה, לכן אין מלאכה זו נחשבת כמלאכה מוחלטת, אלא רק "מקצת" מלאכה, ולכן החיוב עליה הוא רק חיוב לאו, ולא חיוב מיתה. כך ביאר מו"ר הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל⁴.

על פי זה אפשר להסביר יפה את פסוקי פרשת "ויכולו". הפסוק אומר, "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (לשון עבר), וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה (לשון עבר). ויכרף אלקים את יום השביעי ויקדש אתו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" (לשון עתיד) (בראשית ב, א-ג). למה לא נאמר גם כאן בלשון עבר, "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר עשה"? אולי אפשר להסביר כך: כוונת הפסוק לומר, שהקב"ה שבת ביום

בפרשה הקודמת: משה היה לומד מפי הגבורה. נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה. נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו וישבו אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים וישבו לצדדין. נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם. נמצא ביד כל העם אחד, ביד הזקנים שנים, ביד בני אהרן שלשה, ביד אהרן ארבעה (רש"י שמות לד, לב). בפשטות אין הכוונה שכל העם כולו נכנסו בסוף לבית המדרש, אלא הכוונה היא שלכל העם היתה רשות להכנס, אך בפועל נכנסו רק חלק מהם, ואלו שנכנסו מסרו את הדברים לחבריהם, וחבריהם לחבריהם, וכך הלאה עד שנתפשטו הדברים בכל ישראל.

אבל כאן זה לא היה כך. כאן, כיון שנצטוו משה לומר לישראל את הציווי על שמירת השבת בעצמו, הקהיל תחילה את כל ישראל ורק אז מסר להם את הדברים, כשכולם שומעים ממנו: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם. שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה', כֹּל הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת. לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ כְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת". ציווה אותם על השבת בעצמו, כפי שציווה ה'.

למה רצה ה' שפרשת השבת תמסר בהקהל?

יצריך להבין: מה נשתנתה מצוה זו מכל מצוות שבתורה, עד שבגלל זה ציווה ה' את משה למסור אותה לישראל בהקהל? חז"ל במדרש ענו על כך ואמרו: "אמר הקב"ה, עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנסו בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בניי". כלומר, פרשה זו נאמרה בהקהל, כדי ללמד לדורות להקהיל קהילות בכל שבת ושבת כדי ללמוד תורה.

אבל אולי מותר לומר טעם נוסף, למה נאמרה פרשה זו בהקהל. כנראה ששבת היא מצוה שקשה לקבל אותה. אנו רואים היום, שלאילו שאינם שומרי תורה ומצוות קשה מאד לקבל את השבת. הם רואים בשבת כעין מאסר בית. אסור ללכת לשום מקום, רק לבית הכנסת, מוכרחים לאכול צ'ולנט מאתמול, אסור להדליק חשמל, ועוד דברים. הם לא מבינים כמה השבת היא מתנה טובה. לכן צריך את משה רבינו שסיביר לישראל שהשבת היא מתנה טובה. לא עונש לקבל את השבת, אלא מתנה טובה, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק הנ"ל - "וְאֵתָה דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אֵךְ אֵת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ, כִּי אוֹת הוּא בְּיָנֵינוּ וּבְיָנֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשֵׁיכֶם". מהו "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשֵׁיכֶם"? שהנתן מתנה לחבירו צריך להודיעו. אמר לו הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנוזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם (שבת י, ב). לכן ציווה את משה לומר את פרשת השבת בהקהל, כדי שיוודיע לכולם באופן ישיר על המתנה הטובה שעומדים לקבל מה'.

בכל "אורח חיים" שבשולחן ערוך אין עוד דבר שחייבים עליו מיתת בית דין חוץ מהשבת, שהמחלל שבת בסקילה, שהיא המיתה החמורה ביותר מכל ארבע מיתות בית דין. כאן צריך את משה רבינו שישפיע על ישראל שיקבלו את השבת באהבה, שיקדשו את השבת, שהשבת תהיה חביבה עליהם ולא ידחו אותה ח"ו. צריך כאן חכמת לב. חוץ מכל ההלכות שצריך ללמד

הבערה, שהיא מלאכה שיש בה צד קולא, בכל זאת חייבים עליה בפני עצמה, כל שכן שאר המלאכות, החמורות ממנה, חייבים עליהן בפני עצמן. הטעמים שאמרנו בדעת רבי יוסי, יש בהם כדי לבאר יפה גם את דעת רבי נתן.

עוד פירשו למה אמרה תורה "לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ כְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת", ולא הסתפקה באזהרת השבת שנאמרה בפסוק הקודם, כי מפסוק זה לומדים דין חדש, שלא לענוש עונשי בית דין בשבת: "לפי שנאמר פי יְהִיָּה בְּאִישׁ חֵטָא מִשְׁפֵּט מִוֹת וְהוֹמָת (דברים כא, כב), שומע אני בין בחול בין בשבת, תלמוד לומר לא תבערו אש בכל מושבתיכם, ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם, מה מושבות האמור להלן בית דין, אף מושבות האמור כאן בית דין, ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבתיכם" (סנה' לה, ב). "אפילו לשריפת מיתת בית דין" (רש"י סם). וכך גם פוסק הרמב"ם להלכה (רמב"ם הלכ' שבת פכ"ד ה"ז).

עוד אפשר לומר בזה על דרך האגדה: הרי חז"ל אומרים, שבשבת הגיהנם שובת (עי' סנה' סה, ב ורש"י שם ד"ה קברו של אביו), אבל למי? רק למי ששמר שבת. מי שלא שמר שבת, גם הגיהנם לא שובת אצלו בשבת (זוהר ח"ב קנ, ב). על פי זה אפשר לפרש: לא תעשו מלאכה בשבת, כדי ש'לא תַבְעֲרוּ אֵשׁ כְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת", שאם תצטרכו ח"ו לשבת בגיהנם, לא תבער לכם שם האש ביום השבת, ולפחות בשבת תהיה לכם שם מנוחה (ועי' כעין זה בבבלי הטורים שמות לה, א).

עוד יש לפרש על פי דברי הגמרא שאומרת: "אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר: "וְאֵם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת... וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעְרֵיהָ, וְאָכְלָה אֶרְמָנוֹת יְרוּשָׁלַם, וְלֹא תִקְבָּה" (ירמיה יז, כז). מאי וְלֹא תִקְבָּה?... בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה" (שבת קיט, ב). אפשר א"כ לומר, שהפסוק "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ" וכו' בא להזהירנו, שלא לעשות מלאכה בשבת, כדי שלא "לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ כְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת". כלומר, כדי שלא נגרום ח"ו להבערת אש במושבות בני ישראל, בגלל יום השבת שאינו נשמר⁸.

היכן נצטוו משה למסור את פרשת השבת בהקהל?

הציווי על השבת מופיע בפרשתנו בצורה מיוחדת. התורה אומרת: "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם... שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה', כֹּל הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת. לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ כְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת" (שמות לה, א-ג).

במדרש כבר עמדו על כך, "שמתחילת התורה ועד סופה אין פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זו בלבד" (ילק"ש ויקהל רמז ת"ח). ונשאלת השאלה, למה מסר משה פרשה זו בהקהל? היכן נצטוו לעשות כן?

אולי מותר לומר כך: בפרשה הקודמת נאמר, "וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר, וְאֵתָה דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אֵךְ אֵת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ" וכו' (שמות לא, יב-ג). מה פירוש "וְאֵתָה דְבַר"? למה לא נאמר בקיצור "דְבַר"? אמרו חז"ל: "אֵתָה דְבַר - אתה בעצמך! לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח" (מכילתא דרשב"י פרק ל"א). משה בעצמו צריך לצוות את ישראל על השבת.

אם כך, אפשר לומר, שמסיבה זו אמר משה פרשה זו בהקהל. הרי בדרך כלל סדר לימוד התורה לישראל היה כפי שמביא רש"י

קוראים פרשת שקלים בשבת שלפני ראש חודש אדר? - מפני ש"באחד באדר משמיעין על השקלים"¹⁰ (שקלים פ"א מ"א). ולמה צייתה התורה להביא מחצית השקל דווקא בחודש אדר? - אומרת הגמרא: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, ולומר: "וְעִשְׂתָּ אֶלְפִים כֶּסֶף אֶשְׁקוּל עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהִבְיָא אֶל גְּנֹזֵי הַמְּלָךְ" (אסתר ג. ט). לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן, באחד באדר משמיעין על השקלים" (מגילה יג, ב). כלומר, התורה צייתה על מחצית השקל דוקא בחודש זה, כדי להגן עלינו מפני גזרת המן הרשע, שלא יועילו שקלי המן.

וצריך להבין, למה מפני שהמן עתיד לשקול שקלים על ישראל, צריכים ישראל להקדים שקליהם לשקליו? הרי המן רצה לתת את שקליו לא חשורו, ובמעשה זה אין שום מצוה ושום זכות, וא"כ למה צריך את זכות מצות מחצית השקל כדי להכריע באמצעותה את הכף נגד המן?

אפשר להבין את הדברים ע"פ מה שכתב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ב"יערות דבש" (ח"ב דרשה ח'), שכאשר אמר אחשוורוש להמן "הַכֶּסֶף נְתוּן לָךְ" (אסתר ג, יא), הלך המן ונתן את הכסף לצדקה!¹¹ למה? - כי גם הוא הבין, שכדי להצליח במזימתו הוא זקוק לזכויות, כדי "לשחד" בהן את הקב"ה. הרי חז"ל אומרים, "כל מקום שנאמר במגילה 'לְמַלְךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ' - במלך אחשוורוש הכתוב מדבר. וכל מקום שנאמר 'לְמַלְךְ' סתם - מְשֻׁמֵּשׁ קוֹדֵשׁ וְחוֹל" (אסתר ג, סוף י). "חול" - כתואר לְמַלְךְ אחשוורוש, ו"קודש" - לרמז למלך מלכי המלכים הקב"ה¹². וא"כ, כשהמן אומר "וְעִשְׂתָּ אֶלְפִים כֶּסֶף אֶשְׁקוּל... לְהִבְיָא אֶל גְּנֹזֵי הַמְּלָךְ" (אסתר ג, ט), כונתו היא גם לקב"ה! אם יתן לקב"ה עשרת אלפים ככר כסף, גם הקב"ה יתן לו ח"ו להשמיד את ישראל¹³. לכן היה צורך להקדים את שקליהם של ישראל לשקלים של המן, כדי שלא יצליח במזימתו.

ה' יעזור שנזכה לשקול במהרה בימינו מחצית השקל לבית המקדש, ונזכה לקרבנות שיכפרו עלינו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

את ישראל איך לשמור שבת, צריך עוד חכמת לב מיוחדת להכניס בלבם אהבה לשבת, שזו גדולה לישראל בין האומות. "אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא וּבִינֵיכֶם לְדוֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם", פירש רש"י: כי אות היא ביני וביניכם - אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה, לדעת האומות [בה] כי אני ה' מקדשכם.

זהו שאומרים בתפילה בשבת, "ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות, ולא הנחתו מלכנו לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים". השבת היא מתנה מיוחדת שנתן ה' לישראל, ורק להם. לכן צריך את משה רבינו שיסביר לישראל שזוהי מתנה טובה. לא עוד "חומרות". משה הרי בא בכל יום עם "חומרות" חדשות. פעם הוא אומר שאסור ללבוש כלאים, ופעם הוא אומר שאסור לאכול בשר בחלב, ובפסח אסור לאכול חמץ, וביום הכפורים אסור לאכול בכלל... כל יום "חומרות" חדשות! עד שחז"ל אמרו, שכאשר נסעו ישראל מהר סיני לאחר הקמת המשכן, נסעו "כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו... לפי שלמדו הרבה תורה בסיני" (תוס' שבת קטו, א ד"ה פורענות). אין להם כח ל"חומרות" נוספות. אבל מצות השבת, עם כל חומרתה של השבת, משה מסביר לישראל שזו לא עוד חומרה, אלא מתנה טובה ונפלאה.

נכון שגם "חומרות" צריך לקיים, את כל המצוות צריך לקיים, אבל כאן רוצים שישראל יאהבו את השבת. יקבלו אותה באהבה. "כי לישראל עמך נתת באהבה", שתהיה אהבה לקבל את השבת. לזה צריך את משה רבינו, שהוא בעצמו יצוה את ישראל על השבת. לא כל אחד יוכל לעשות את זה. משה, הוא מכיר את האמת הגדולה הזו, הוא מרגיש את האהבה שבשבת, הוא יכול להעביר את הלהבה שבלבו לאחרים, שגם הם ירגישו את המתנה הטובה שבשבת. שהשבת איננה בית סוהר. אנו שמחים בשבת! שבת היא יום שאנו מתייחדים בו עם הקב"ה כמו כלה עם החתן שלה. בשבת כנסת ישראל מתייחדת עם הקב"ה. מרגישה שהשבת היא "אחד מששים לעולם הבא"⁹.

(ברכות נו, ב).

המן מרבה בצדקה כדי לשחד את הקב"ה בשבת קודש זו נקרא פרשת שקלים. חז"ל אמרו, למה

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת ויקהל: "זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת" (שמות לה, ה) ↔ "וַיִּוְהֶם כֶּסֶף... וְכָל הַיְתָדוֹת... נַחֲשֵׁת" (שם לה, יט-כ).
2. קשר נוסף: "וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים" (שם לה, ו) ↔ "תַּכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר" (שם לה, יח). קשר נוסף: "אֶת עֲמֻדָיו וְאֶת אֲדָנָיו" (שם לה, יא) ↔ "וְעֲמֻדֵיהֶם אֲרָבָעָה וְאֲדָנֵיהֶם אֲרָבָעָה" (שם לה, ט).
3. יש להתבונן בשיטת רבי יוסי: הא בעלמא קי"ל, דדבר שיצא מן הכלל, ללמד על הכלל כולו יצא, וא"כ לכאורה מסתברת יותר שיטת רבי נתן, דהבערה לחלק יצאת, דילפי' מהבערה לכל שאר המלאכות דחייב על כל אחת בפני עצמה, משא"כ לרבי יוסי א"א ללמוד ממלאכת הבערה לשאר המלאכות.
4. וכבר עמד בזה הרמב"ן (שמות לה, ג), וכתב דטעמיה דרבי יוסי הוא, משום ששינתה התורה בלשונה בפסוק הקודם ולא אמרה "כָּל הָעֵשֶׂה בּוֹ כָּל מְלָאכָה יוֹמֵת", רק אמרה "כָּל הָעֵשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת", א"כ הבערה כלל לא היתה מלכתחילה בכלל, וא"כ לא שייך לומר "כל דבר שהיה בכלל" וכו'. [וביאור זה של הרמב"ן הוא לשיטתו (בריש דבריו שם), שלשון "מלאכה" סתם אינה כוללת מלאכת אוכל נפש, ורק לשון "כל מלאכה" כוללת גם מלאכת אוכל נפש].
5. ועוד תירץ, מדקאמר קרא בלשון לאו בעלמא "לא תבצרו אֵשׁ כָּל מְשַׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", ולא קאמר "כל המבעיר אש בכל מושבותיכם ביום השבת יומת", משמע לרבי יוסי הוא לאו בעלמא, ואין בו חיוב מיתה.
6. וכבר קדמו בסברא זו הג"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו "תפארת יהונתן" (פרשת ויקהל).
7. ועי' בספרו של הרב שליט"א "ירושלים במועדיה" - שבת קודש (ח"ג - מלאכות), מעמ' רנ"ג ואילך, שדן במחלוקת זו.

6. כך פירש רש"י בפסחים (ה, ב ד"ה ושמע מינה) ובשני מקומות במס' סנהדרין (לה, ב ד"ה לחלק יצאת; סב, א ד"ה לחלק). אבל ביבמות (ו, ב ד"ה לחלק) פירש "לחלק יצאת" לענין מיתת ב"ד, וז"ל: "שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל המלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל לחלק: מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייב עליו כרת וסקילה בפני עצמו".
7. לכן כתוב ברמ"א, להאריך במוצאי שבת באמירת "ויהי נעם" ובסדר קדושה, כדי שיהיה לרשעים עוד קצת שקט לפני שיחזרו לגהנם (רמ"א או"ח סי' רצ"ה). וכן כתבו מטעם זה להאריך באמירת "והוא רחום" ו"ברכו" במוצאי שבת (עי' רמ"א שם סי' רצ"ג ס"ג, ובכף החיים שם ס"ק י"ב).
8. עוד נמצא בספרים הקדושים, שפסוק זה בא להזהיר בפרט על כעס בשבת, "כי יום השבת צריך להיות כולו בחן ובחסד ובשלום ובאהבה רבה, כי בו שובתים אפילו רשעים שבגיהנם. ועל כן עבירה כפולה היא, מי שמראה כעס בשבת [דעצם הכעס הוא עבירה אחת, ומה שהוא עושה כן ביום השבת הוא עבירה שניה]. וכבר נתנו סימנים, 'לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת' (תיקוני זהר פה, א), והוא אש המחלוקת וחימום הכעס. ויהיה נזהר בזה בזהירות גדולה מחצות [ערב] שבת ואילך, שהוא ל"א שעות [שבת - כ"ד שעות, ערב שבת - שש שעות, מוצ"ש - שעה אחת], וזהו ל"א תבערו אש וגו' [ל"א בגימטריא - ל"א שעות] (של"ה, מסכת שבת פרק נר מצוה אות ל"ב).
- [ובגמ' מובא מעשה בשני בני אדם, שבכל ערב שבת בין השמשות היתה מתלקחת מריבה ביניהם, עד שבא רבי מאיר והשכיח שלום ביניהם, והצטער על כך השטן ביותר (גיטין נב, א). וביארו בזה בספה"ק, שהשטן משתדל מאד לעורר מריבות בין בני"א דוקא בשבת ובערב שבת, כדי להכשילם באיסור זה. ולכן הזהירו חז"ל, 'אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה וכו' - צריך למימרינהו בני חותא" (שבת לד, א). וזהירו במיוחד כאן שידבר בניחותא, כיון שבשעה זו השטן משתדל דוקא לגרום לכעס ולמריבה בבית, "לכבוד שבת". וכבר אמרו, דערב השבת בין השמשות - "סתם קדירות רותחות הן" (שם). וכן המליצו, 'הבערה לחלק יצאת' - שאש המחלוקת והמריבה לחלק יצאת, ולעשות פירוד בין הדבקים. וכן "ללא יצאת" - שהיא נגזרת מחמת שמחשיב את חבירו ל"לאו", שאינו מכבדו ואינו מעריכו, ואינו חשוב בעיניו לכולם].
9. ובמדרש אמרו: "שלש נובלות הן: נובלות מיתה - שינה; נובלות נבואה - חלום; נובלות העוה"ב - שבת" (ב"ר מד, יז).
10. הראשונים נחלקו בגדר קריאה זו. רש"י פירש, "קורין בפרשת שקלים - להודיע שיביאו שקליהם באדר" (רש"י מגילה כט, א ד"ה קורין בפרשת שקלים). ומבואר בדבריו, דקריאת פרשת שקלים הוי כהכרזה והודעה על הבאת השקלים, וכי היכי דמשימיעין על השקלים בהכרות ב"ד, כמו כן תיקנו לקרוא בתורה בענין זה. וכן כתב המאירי (שם), "שעושין לה השמעה אחרת, והיא קריאת פרשת שקלים". [ההשק שלמה (ריש שקלים) תמה, למה צריך שתי הכרזות. ותייך, דיש כפרים שאין שם מנין ואין שם קריאת התורה, ע"כ צריך הכרזות ב"ד. והכרזות ב"ד לחוד נמי לא סגי, משום דצריכים לדעת הלכות מחצית השקל, ע"כ קוראין בתורה, שידעו הלכות מחצית השקל]. [ובזמן הזה, שאין בית המקדש קיים, וליכא למצות נתינת מחצית השקל, טעם הקריאה הוא משום זכר למקדש (חינוך מצוה ק"ה; אבודרהם בענין ארבע פרשיות), או משום "נְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינו" (משנ"ב סי' תרפ"ה סק"ב), דקריאת הפרשה חשובה כאילו קיימנו המצוה בפועל].
- אבל ברמב"ם משמע דקריאת פרשה זו אינה מטעם הכרזה והודעה לעם, אלא משום תקנת משה רבינו שיהיו קורין בכל מועד מענין המועד (משנה מגילה לא, א). דכתב הרמב"ם: "משה תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בכל מועד ענינו" (הלכ' תפילה פי"ג ה"ח), ופירט לסדר הקריאות דכל מועד ומועד, ואח"כ כתב לסדר הקריאה דחנוכה ופורים וט"ב, ואח"כ כתב לקריאת ד' פרשיות. ומשמע שקריאה זו היא מטעם תקנת משה הנ"ל, ולא משום הכרזה. [ומדויק כן גם ממה שלא הזכיר הלכה זו בהלכ' שקלים, גבי דינא דמשימיעין על השקלים (הלכ' שקלים פ"א ה"ט)]. ואע"ג שתקנת משה היתה "שהיו קוראין בכל מועד ענינו", וכאן ליכא מועד, צ"ל דקריאת פרשת שקלים קשורה לפורים, וכן פרשת זכור; ופרשת פרה ופרשת החודש קשורות לפסח.
- ובירושלמי נראה שנקטו גדר שלישי. דהכי איתא התם: "צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמר: מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע. לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים" (יר' מגילה פ"א ה"ה). משמע שטעם הקריאה הוא לציין עובדה זו, שההצלה מגזירת המן היתה בזכות שישראל הקדימו כספן לכספו של אותו רשע. ואינו מטעם הכרזה, או משום תקנת משה לקרוא מענין המועד, אלא היא תקנה מיוחדת בפני עצמה, מטעם מיוחד בפ"ע, וכפי שנתבאר.
11. והוכיח כן ממה שאמר המן למרדכי: "אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי" (מגילה טז, א). דמשמע מלשון זה, ש"זכותו" של המן שרצה לתת עשרת אלפים ככר כסף לאחשוורוש היתה אמורה להשפיע על הקב"ה להסכים עם גזרת המן, אלא שזכות הבאת העומר של ישראל היתה גדולה יותר, ודחתה את "זכותו" של המן. וקשה: איזו "זכות" יש בעשרת אלפים ככר כסף שרצה המן לתת לאחשוורוש? ומה יש לקב"ה מזה? וחזן מזה, הרי למעשה לא נתן המן למלך כלום, שהרי אחשוורוש אמר לו "הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ". וא"כ מה פירוש הדברים שאמר המן למרדכי, "אתא מלי קומצי קמחא דידכו" וכו'? וכתב ה"יערות דבש", דכאשר אמר אחשוורוש להמן "הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ, וְהָעֵם לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּטוּב בְּעֵינֶיךָ", כונתו היתה, שגם בכסף יעשה פְּטוּב בְּעֵינָיו. והיינו, שיעשה עמו את הדבר הטוב ביותר שניתן, כדי "לשחד" את הקב"ה להסכים ח"ו להשמדת עם ישראל. וידע המן, שצדקה היא דבר הרצוי ביותר בעיני ה' עוד יותר מהקרבת קרבנות, כמו שנאמר: "עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לְה' מִזְבֵּחַ" (משלי כא, ג), ולכן חילק את הכסף לעניים. ולכן התפלא המן, איך מלוא קומץ שעורים של קרבן העומר דחה עשרת אלפים ככר כסף שחילק לצדקה, שהרי צדקה עדיפה מקרבן ("יערות דבש" ח"ב דרשה ח'). [וכעין זה כתב גם רבי צדוק הכהן מלובלין צ"ל ("ישראל קדושים" אות י' ד"ה והתעוררות עמלק) - כמבואר להלן הערה 13].
- [וביאר עוד ב"יערות דבש" שם, דלכן זכה המן שלא כל בניו נהרגו, אלא חלקם נשארו בחיים, כמו שדרשו חז"ל מן הפסוק "שְׁבַעִים פְּלִחִים נִשְׁפְּרוּ" (שמו"א ב, ה), שחזן מעשרת בני המן שנתלו על העץ, היו לו בנים נוספים שזכו להשאיר בחיים, אלא שירדו מגדולתם וחזירו על הפתחים, שהיו שְׁבַעִים בתחילה, ולבסוף "פְּלִחִים נִשְׁפְּרוּ" (מגילה טו, ב). וכן מובא בתרגום יונתן על שמו"א שם). ובמה זכה המן לזה? - מהסיבה המפורשת בהמשך הפסוק: "שְׁבַעִים פְּלִחִים נִשְׁפְּרוּ, וְרַעֲבִים תְּדַלוּ". שבגלל שחילק עשרת אלפים ככר כסף לעניים והחיה את נפשם ["וְרַעֲבִים תְּדַלוּ"], לכן - מידה כנגד מידה - זכה שגם חלק מבניו ישארו בחיים, ויהיו נזונים מן הצדקה, כפי שעשה הוא לאחרים].
12. ובריקאנטי (בראשית כט, י) הביא מדרש אגדה, שאחשוורוש - זה הקב"ה, שאחרית וראשית שלו [הביאו הרמ"א ב"מחיר יין" (אסתר א, יב)]. ולפי מדרש זה, לא רק כשכתוב "המלך" סתם הכונה היא לקב"ה, אלא גם כשכתוב "המלך אחשוורוש", ואפילו סתם "אחשוורוש", הכונה היא לקב"ה.
13. וכעין זה כתב גם רבי צדוק הכהן מלובלין צ"ל, וז"ל: "וכן עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים כֶּסֶף אֲשֶׁקוּל... אֵל גְּנֵי הַמֶּלֶךְ" הוא גם כן במלך מלכי המלכים. היינו, שחשב עצמו לעובד ומשתדל בטוב יותר מהם, כי הם נותנים רק מחצית השקל, והוא יכול לשקול עשרת אלפים ככר כסף. ועל כן אמרו במגילה (טז, א), שאמר: אתי מלא קימצא דידכי, ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי. ומה ענין זה לזה? ועל כרחק דגם הוא כוונתו שיכול לשקול למצוה ככר כסף אם יצוהו השם יתברך, ושעל כן יבחר בהם. כי זה כל כח עשו בפשיטת טלפיים בהשתדלותו שאומר שהוא יכול להשתדל ולעשות יותר" (ר' צדוק הכהן מלובלין - "ישראל קדושים" אות י' ד"ה והתעוררות עמלק).